

s potrebnim in primernim gnojem nadomestiti, kar ti je po poljskih pridelkih iz sebe oddala, ker se pa to leto za letom neprestano godi, postaja čezdalje bolj opustošena in na zadnje ni pridelka več. Ako svojo živino le na pol in slabo krmiš, vedi, da boš od nje dobival tudi le malo in to polovico slabšega gnoja, nego od pošteno krmljene živine.

Dalje se pa tudi obilo polja z malimi močmi nikdar dobro in umno obdelati ne more: a od površno obdelane zemlje, če bi tudi spočita bila, se dobrega in obilnega pridelka nikakor zahtevati in pričakovati ne more. „Površno storjeno je vselej skaženo“ velja tudi pri obdelovanju polja, kakor pri vsakem drugem delu in opravilu.

Ker je s poljsko zemljo veliko več in mnogovrstnejega dela od zgodnje pomladi do pozne jeseni nego s senožetimi in travniki, naj bi se svet v njive, kjer je mogoče, le blizo doma in stanovanja vporabljeval. Koliko manj trpé živina in ljudje pri izvažanju gnoja in drugih reči na blizo stanovanja ležeče njive, kakor tudi dovažanju poljskih pridelkov na dom! Koliko časa se prihrani tudi delavcem in plevicam, kateri imajo z okopavanjem pletvijo in drugim med letom na polji večkrat opraviti, ako jim ni treba daleč na taisto hoditi! Na njivah blizo doma se uže zjutraj veliko dela stori, med tem, ko bi se na oddaljeno še dospelo ne, a na oddaljenem mora se pa tudi zvečer preje od dela prenehati nego na blizo doma ležečem. Kar obdela na od doma več ali manj oddaljenem polju v enem dnevu 10 delavcev, bode ravno tisto delo na blizo doma ležečih njivah ti v enem dnevu 8 delavcev opravilo; zjutraj se prej delati prične, zvečer se pa tudi dalje dela, a med dnevom so pa delavci tudi vedno pazni, da bi jih gospodar ali pa gospodinja brezposelne ne zasačila, kakoršno nadzorovanje jima pa na oddaljenem polju vselej mogoče ni. Uže tu je veliko dobička prihranjenega, posebno, če se to vsako leto še po večkrat ponavlja.

Manj polja dobro pognojenega, globoko preoranega in pravilno obdelanega bode ti več in boljših sadežev rodilo in donašalo, nego veliko pustih in slabo obdelanih njiv. Na ta način prihrani se veliko časa, kateri se dá v snaženje in izboljševanje košenin porabiti, kakor tudi žitnega in drugega semena, ki se more bolje ukoristiti, nego v slabo in pusto zemljo za vselej zavreči.

Vsakega, tudi le na pol mislečega kmetovalca lastna skušnija uči, da detelja pusto njivo, na kateri je mineralno gnojilo prošlo, zopet izboljša, ker se s svojimi dolgimi koreninami, katere globoko v zemljo segajo, iz spodnjih plasti v zgorenje novih mineralnih gnojil dovede; in take ledine, ako se tudi od časa do časa s živinskim gnojem zadostno pognoje, morejo se pozneje zopet v rodovitno polje, ako to potreba zahteva, premeniti.

Glavna stvar in dobiček pri tem je pa to, da se na ta način na manj in bolje obdelanih njivah prideluje z manjšim trudom več in boljših poljskih pridelkov od ene strani, a več dobre živinske krme pa od druge strani, s pomočjo katere je moč več živine rediti, jo dobro oskrbovati in od nje boljšega užitka imeti.

To bi bil uže precejšen korak do izboljšanja gmotnega položaja, ker se z manjim trudom in delom prideljuje boljših poljskih pridelkov, ter tečne živinske krme, poleg česar se družina in živina dobro počuti.

Kaj ti pomaga imeti veliko pustih njiv le površno obdelanih poleg par medlih in sestradanih govejih repov v hlevu; ne od enega, ne od drugega kakega dobička za svoj trud pričakovati ne moreš!

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Gotova pomoč zoper podgane in miši.

Znanstveno društvo v Chicagu je lansko leto razpisalo vprašanje: „kaj so najgotovejši pomočki, da se preženo podgane in miši?“ in je najboljemu odgovoru zagotovilo 20 dolarjev darila. — Nedavno je ono društvo ono darilo pripoznalo dr. Burnetu v Filadelfiji, ki je na gori navedeno vprašanje v latinskem jeziku odgovoril tako-le: „Pomnožite si število mačkov.“ — Dohtarju res ni bilo treba si glave beliti, da je to odgovoril, — vendar pa je pravo zadel.

Ozir po svetu.

Pisma iz Ogerske.

Dolgo dolgo sem odlagal Vam nadaljevati lanska pisma iz Ogerske, gradiva mi sicer zato ni manjkalo, tudi dobre volje ne, pa moči ni bilo. Vendar kaj bi Vam še danes „tandem aliquando“ pisal, da bi „Novične“ bralce zanimalo? — Politika madjarska, večni prepiri tukajšnjih političnih strank, jim menda ne bi ugajali, ker res malo pomena vrednega je na tem, krenem toraj zopet k ogerskim socijalnim vprašanjem, katera so bolj znamenita.

Ker se jezadnjič ljudsko štetje vrševalo — v nekaterih ozirih najvažnejše, socijalno vprašanje — začnem tedaj z njim zato, ker so njegovi rezultati, kolikor jih je do sedaj uže dovršeno znanih, za ogersko državo jako pomenljivi. Statističen birô še sicer daleko svojega dela ni dovršil, med drugim ni še poročil števila različnih narodnosti, v kateri točki bodo Madjari gotovo velik „prirastek“ imeli, akopram uže znano število skupnega prebivalstva grozno malo pomnoženja pokažuje, ker tukaj se je vpisavalo vse za madjarski „materni“ jezik, kar le količkaj madjarščine lomiti more, da si matere njihove nikoli besedice madjarski govorile niso; to je zahteval ogerski patrijotizem, v katerem se je posebno nemško in judovsko prebivalstvo odlikovalo.

Star in v Avstriji, kakor na Ogerskem jako znamenit ministerijalni svetovalec, rodom trd Nemeč, mi je rekel: „jaz sem za materni jezik vpisal si madjarski, akopram do 15. leta svoje starosti ne kar besede govoril nisem, a to zahteva moj patrijotizem, treba je, drugim dober zgled davati“.

Mimogredé tukaj ne morem si kaj, da ne bi omenil svojega začudenja, kako da je dunajski državni zbor tako perfidno — naj se mi oprusti ta neparlamentarni izraz — stavil za rubriko narodnosti „Umgangssprache“, kajti to je bila prava nemška zavratna past, v katero so imeli padati glupi in nepozorni avstrijski Slavjani. Take zvijače še ultramadjarski peštanski državni zbor ni hotel rabiti, tukaj se je pametno in pošteno stavila rubrika „materni jezik“, za katerega se je tudi vsakdo brez zavira lahko podpisal, dodavši, da tudi madjarski govori, kar se je brez vseh preprirov godilo.

Obéi rezultat celokupnega prebivalstva je zdaj konstatiran. Po tem je koncem leta 1880 se v vsem ogerskem kraljestvu našelo 15 milijonov in 610.700 prebivalcev. Leta 1870. jih je bilo 15 milijonov in 417.300, naraščaj od one dobe je toraj za 193.400; temu malemu pomnoženju pa je še več nego polovico samo glavno mesto Budapešt dalo.

Da je tako grozno malehni naraščaj v teku desetih let tukajšnje merodajne kroge zelo osupnil, se lahko razume. Ugibajo se zdaj vzroki tej pomenljivi prikazni, in premišljava se sem ter tje, kako bi se jim v okom

prišlo. Ljudje, kateri se ob vsaki neprijetni priliki brž tolažiti vedó, pravijo, da temu je kriva kolera 1871. do 1872. leta, — drugi, kateri stvar bolj pesimistično razmišljujejo, pravijo, da je tega kriv neurožaj in nalaganje neznosljivih davkov; zato ljudstvo strašno pomanjkanje trpi ter se tudi deloma iz Ogerske izseluje. Temu pesimističnemu mnenju se tudi jaz pridružujem, posebno kar se davkov tiče, katerih tako neusmiljeno nalaganje in iztirjanje, kakor dandanes, na Ogerskem, menda razven na Turškem, nikjer ni. Vendar jaz še samo pri teh vzrokih ne ostajam, temuč opazujem še več drugih, katerih Madjari videti ali priznati nočejo, in ti vzroki so poleg omenjenih: v obče azijsko nasilstvo na nemadjarske narodnosti, do mozga gnjila administracija, brezvestna jurisdikcija in velika nemoralnost in korupcija v vseh stanovih ljudstva.

O madjarskem nasilstvu na druge narodnosti, o administraciji in jurisdikciji sem uže, ako se ne motim, v lanskih pismih govoril; tukaj nameram tedaj samo na nekatere prikazni strašne ljudske nemoralnosti opomniti. Tako, na primer, je siloviti abortus omoženih in neomoženih, rekel bi, obči usus, ki se od leta do leta med vsemi stanovi čedalje bolj razširja, kakor moralna zavest propada. So sicer tudi na Ogerskem ostri zakoni zoper ta zločin, a žalibog le na papirji se nahajajo, kakor tudi več družih dobrih postav.

Slaba moralna odgoja ogerskega ženstva je grozni propad, kateri tukaj narodom nasproti zija; narodom pravim, kajti ni samo madjarsko ženstvo korumpirano, temuč bolj ali manj tudi ženstvo drugih narodnosti, a to tako po vaseh kakor pri ošabnih aristokratih. Različnih in mnogobrojnih dogodeb temu žalostnemu stanju v dokaz Vam nočem navajati, ker gnjusilo bi se menda „Novicam“ jih objavljati, toraj končujem to pismo obe-taje Vam na skoro drugo. Dr. Ahasverus.

Zgodovinske stvari.

Rimska stolica zaščitnica blagovestnikov slovanskih v boji z nemškimi škofi.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

III.

Slavno delo dovršiti hoče odslej Metod sam. A kako je bode dovršil, ker ima toliko nasprotnikov in sovražnikov, a tako malo zaščitnikov in prijateljev! Da! še oni, ki ga podpirajo, služiti morajo ptujemu gospodarju ali pa bojevati se ž njim za svoje lastno imetje. Ozrimo se proti severu in videli bomo hudo nevihto, ki razsaja nad deželo moravsko. Pridrle so namreč divje čete nemškega kralja Ljudevita Nemca in puštošijo imetje kneza Rastislava, najzvestejšega prijatelja Metodovega. In zakaj? samo zato, ker se hoče oprostiti nemškega jarma in pripomoči narodu svojemu do stare prejšnje svobode, ter mu zagotoviti neodvisnost cerkveno in politično. Sreča mu je bila prijazna; zmaga je bila na njegovi strani, a le za malo časa; kajti česar ne zamore orožje germansko, zamore izdajica, ki se je rodil v domačem taboru. Lastni stričnik, Svatopluk namreč, izdá in izroči ga Nemcem; peljejo ga v Režno in obsodijo ga samó zaradi ljubezni do naroda in domovine — na smrt leta 870. A kralj Ljudevit ne privošči mu hitre smrti; trpinči ga, iztre mu očesa in pošlje ga v tem prežalostnem stanju v večno ječo, kjer pa kmalu izdihne svojo preblogo dušo. Tako je končal prvi pokrovitelj Metodov slavni Rastislav po izdajici

Svatopluku. Jeli mogel pričakovati pomoči Metod od izdajice, je zeló dvomljivo vprašanje; vsaj toliko časa ne, dokler ni spoznal svoje hudobije, ter odpovedal prijateljstva Nemcem, večnim sovražnikom Slovanstva. Jediní Kocelj je še zvest Metodu, ali kaj pomaga, ker mora služiti Karlmanu in Ljudevitu! Svetni dostojanstveniki tedaj ga ne morejo ali nočejo podpirati; kaj pa cerkveni? ravno nasprotno, kajti oni so najhujši sovražniki njegovi. Z eno besedo, njegovo stanje je bilo tako žalostno, da bi moral popustiti sveto delovanje pri Slovenih, če bi ne imel zavetja pri rimski stolici, ki ga je vedno bolj ljubila in poviševala.

Da bi bil popolnoma neodvisen od svojih nasprotnikov, povzdigne ga Hadrijan II., zgodovinski spomin na stolico sremsko obudivši, v nadškofa metropolije moravsko-panonske naravnost Rimu podvržene; obsegala je: Panonijo, Moravijo in od leta 874. Srbijo. Vrh tega imenuje ga tudi poslanikom svojim za pokrajine slovanske, kar potrjujejo pisma Janeza VIII., Hadrijanovega naslednika. Janez VIII. imenuje namreč Metoda v dotičnih pismih „episcopus noster Methodius“ — naš škof Metod in „missus noster, de quo nobis major cura debatur“ — naš poslanec, za katerega moramo bolj skrbeti. Da, kakor piše prevzvišeni biskup Strossmayer v svoji postni okrožnici, dovolil mu je Hadrijan II. l. 869. v pismu na kneza Rastislava in Kocelja slovansko liturgijo, proteč z izobčenjem onim, ki bi si usojali grajati slovenski jezik — „qui autem, ausus fuerit aliter persuadere vobis vituperans litteras linguae vestrae, sit excommunicatus“.

Jako povišan, samo stolici rimski odgovoren in neodvisen od cerkvenih dostojanstvenikov nemških, vrne se Metod l. 869–870. v svojo nadškofijo. Naseli se v deželi Koceljevi v Salavaru; v Moravo ne more zaradi političnih prekucij. S kako radostjo ga je tū knez in ljudstvo sprejelo in koliko vspeha je imelo njegovo delovanje, ki se je raztezalo noter do Bolgarskega — ne bodem tukaj opisoval; zadosta je, da omenim, da je sveto početje vzbudilo in redilo kačo zavisti v srcu nemških škofov. Tožijo ga pred vsem pri papežu, da sega v njihove pravice, da opravlja službo božjo v jeziku barbarskem, ne držè se obredov rimske cerkve itd. A Hadrijan zagovarja svoje naredbe, ovrže pritožbe in brani Metoda. Ker jim tū spodletí, iščejo pomoči pri kralju Ljudevitu, dobro vedè, da jih bode kralj podpiral in vložil protest zoper papeževe naredbe. V to svrhu dá nadškof solnograški Adalvin sestaviti l. 871. zgodovinsko knjigo: „Libellus de conversione Bavariorum et Carantanorum“ — o pokristijanjenju Bavarcev in Karantancev, kot spomenico Ljudevitu in njegovemu sinu Karlmanu. Obseg te knjige ni drugi, nego hvalisanje solnograških škofov in obrekovanje Metoda. Da je papež našega apostola v škofa posvetil in ga povzdignil v metropolita moravsko-panonskega, o tem ni duha ne sluha. Nasproti se pa opisujejo pravice in zasluge solnograških škofov na široko in dolgo, posebno gledé Karantancev in Panoncev. Kdo je spisal spomenico, se ne ve za trdno. Mogoče je, da je pisatelj knjige prvoduhovnik Rihbald, o katerem spis pravi: „Tega Rihbald ni mogel prenesti in podal se je nazaj k solnograški stolici.“

Ljudevit spomenico prebravši, potegne se precej za njihove pravice in se pritoži po smrti Hadrijana II. pri papežu Janezu VIII. (872–882).

(Dalje prihodnjič.)